

Дарія Скальська, Василь Процюк –
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу (м. Івано-Франківськ)

Підготовка фахівців третього рівня освіти нафтогазового профілю: особистісні імперативи науковця в умовах глобалізації

У статті розкрито шляхи формування особистісних та професійних імперативів науковців нафтогазового профілю під час їхньої підготовки як фахівців третього рівня освіти. Обґрунтовано та доведено необхідність виконання програмних вимог навчального курсу «Філософія» для отримання науковцями загальнонаукових (філософських) компетентностей в умовах глобалізаційних освітніх процесів.

Ключові слова: третій рівень освіти, філософія, нафтогазова галузь, особистісні імперативи, глобалізаційні процеси, філософські компетентності.

Постановка наукової проблеми та її значення. Особливістю сучасної епохи є всепоглинаючий вплив науки на всі сегменти суспільного життя. Необхідність наукового підходу у виробництві, економіці, політиці, системі управління змушує науку розвиватися швидшими темпами, ніж будь-яку галузь діяльності. Стрімко змінюються і оновлюються знання про явища і процеси навколишнього світу. У такій мінливій і складній ситуації вибір оптимальних управлінських рішень неможливий без дослідницьких навичок і творчого пошуку. Для того щоб самостійно ставити і творчо розв'язувати різні складні проблеми, фахівці третього рівня освіти нафтогазового профілю повинні володіти не лише необхідною сумою фундаментальних та спеціальних знань, а й філософією та методологією наукового пізнання, новітніми інформаційними технологіями, постійно вдосконалювати власну кваліфікацію задля енергетичної безпеки України.

Аналіз досліджень проблеми. Джерельною базою даного дослідження можна вважати основні наукові праці та дослідницькі експерименти в галузі філософії освіти, філософії науки, методології наукового пізнання. Зокрема, ті що стосуються модернізації та реформування освіти в царині гуманітарних наук, їх особливостей при підготовці фахівців інженерно-технічних спеціальностей. В основі дослідницького інтересу завжди актуальним виступає філософсько-антропологічне мислення, його історія, ідеї і пріоритети, що започатковані у практичній філософії Г. Сковороди, П. Юркевича, морально-ціннісній «філософії серця» послідовників Києво-Могилянської академії, персоналістській концепції М. Бердяєва. Водночас, слід покладатись на новітні здобутки в галузі сучасної педагогічної школи таких авторів як І.А. Зязюн, М.М. Солдатенко, О.М. Семенов, Т.В. Іванова, а особливо визнаних творців філософії освіти В.П. Андрущенко, Д.І. Дзвінчука, В.Г. Воронкової.

Філософська підготовка фахівців третього рівня освіти є важливою складовою їхньої загальнонаукової підготовки. Активне вторгнення науки в усі сфери суспільства перетворило її на об'єкт філософського та соціологічного дослідження з цілим спектром предметних і дисциплінарних відгалужень.

У науковій діяльності будь-якого фахівця, постійно зростає розуміння ним наукової картини світу, істинного значення сутності явищ та процесів, що відбуваються, уміння застосовувати загальні та специфічні методи під час дослідження. Про це йдеться, зокрема, в одній з найфундаментальніших навчально-методичних розробок В.П. Андрущенко та Д.І. Дзвінчука «Основи сучасної філософії освіти: Навчальний посібник»/2009р./ . «В ХХ столітті, – зазначають автори, – відбулося багато важливих змін у методології пізнання. Було усвідомлено, що сформована в культурі предметна структура знання не дає змоги виробити єдиний підхід до вирішення комплексних проблем, що стосується діяльності систем найвищого рівня організації: особистості, суспільства, культури. З'явилися ідеї теоретичної кібернетики, системного аналізу, синергетики, що прагнуть зв'язати між собою різні підходи різних конкретних наук у єдину систему методів» [1 с. 414] . Для цього, безумовно, вчений має володіти глибокими філософськими знаннями.

Мета та завдання статті – обґрунтування засад вивчення курсу «Філософія» аспірантами та здобувачами нафтогазового профілю для формування і розвитку їх наукового світогляду та наукової творчості, що забезпечить їм особистісні імперативи як науковців за умов глобалізаційних освітянських процесів. Необхідним компонентом є також розкриття програмних результатів вивчення дисципліни «Філософія» аспірантами та здобувачами і доведення ціннісного змісту філософських компетентностей, якими повинен оволодіти фахівець третього рівня освіти.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Інформаційна епоха породжує нові перипетії: поглиблюються глобальні проблеми інформаційного суспільства - принципова невизначеність сутності інформації, взаємодія техніки і природи, взаємодія техніки, інформації і людини, що породжують проблему адаптації людини до зростаючої кількості інформації, яка поглинає людину і перетворює її на придаток комп'ютеру, що потребує формування нового світогляду, нової людини, нового суспільства майбутнього [3].

Такі настрої й відчуття переживає, зокрема, сучасне українське суспільство, а відповідно й освітянська нива. Це зумовлюється, зокрема, тим, що наша країна визначила європейську інтеграцію як пріоритетну внутрішню й зовнішню політику, а у вітчизняній філософській думці наявні певні прогалини у висвітленні окремих питань гуманітарно-інформаційної політики.

Перший етап формування парадигми філософської антропології припадає на час, коли в європейських країнах Заходу сформувалася нігілістично налаштована інтелігенція, яка відчувала потребу в критичному переосмисленні соціокультурного й політичного середовища суспільства. В умовах повоєнної доби філософська думка акцентувала свою увагу на мистецтві й культурі, розглядаючи їх у контексті соціальної антропології. Філософська антропологія зверталася до мистецького досвіду західних країн як до соціокультурних нормативів буття, вбачаючи в них найзмістовніше і найповніше втілення людського духу.

Випускалось з уваги те, що суспільство в його буттєвості може бути осмислене лише в контексті живих діючих людських індивідів з їхньою духовністю і культурним спадком. Жодне з попередніх століть не збирало такої кількості імен видатних мислителів, для яких була б характерна не вузькість інтересів, а широке втручання в усі сфери суспільного буття. Вони ставили перед собою високі вимоги і цілі, їх хвилювала доля європейських народів і доля окремих країн. Філософська інтерпретація суспільного буття людини в другій половині ХХ ст. відбувається передовсім у контексті європейської культури під кутом зору поглядів Гуссерля, Шелера, Гайдегера та інших мислителів.

Культура постає в суспільному бутті як безперервність естетичної свідомості й естетичних переживань людини. Інакше кажучи, людське буття немислиме поза межами естетичної культури, природи й суспільства. Вчені почали розробляти відповідно до потреб суспільної практики і суспільної свідомості філософсько-антропологічну концепцію суспільного буття, в яку імпліцитно закладено соціонормативну основу, що слід відтворити в процесах освіти.

Філософсько-антропологічне розуміння буття спрямовує думку до пошуку загального субстрату – культури. Зміна об'єкта мислення і способу філософського осягнення онтології соціального буття впливає не з раптового прозріння, її причина в об'єктивній зміні предмета дослідження – пошуках професійної інформаційної комунікації, а в першу чергу, при підготовці інженерної інтелігенції.

Отже, філософська думка, зіткнувшись з реальним, вкрай суперечливим і навіть трагічним соціальним буттям найбільш невірноваженого відрізка модерної історії, коли настали розірваність та відчуженість, абсурдність і деструкція християнських етичних цінностей, запропонувала нові теоретичні конструкти розуміння соціального буття й педагогічної практики у підготовці фахівців третього рівня освіти.

Суспільство, створивши технічні умови глобального контакту, збільшило потенційну

можливість як глобального розпаду в мозаїчній свідомості, так і можливість формування нової консолідованої світової глобальної свідомості, проте не відкрило шляхи досягнення суспільства сталого розвитку, що продукує нові антропологічні проблеми для виживання людини в умовах інформаційного суспільства. Комунікативні процеси в інформаційному суспільстві призводять до зміни циркуляції інформації в суспільстві, що призводить до формування мережевої людини з плинним середовищем взаємодії, глобалізації спілкування, втрати ідентичності, віртуалізації культури. Основними напрямками модифікації людини в інформаційному суспільстві являються морально-психологічні, соціокультурні, комунікаційні, біотехнологічні, соціально-екологічні виміри, в результаті чого відбуваються зміни у вимірності людини, а саме способах її поведінки, комунікативних особливостях, збільшення різноманітності різних комунікативних стилів і моделей екзистенційного облаштування [2].

Те, що сьогодні загострює інтерес до проблеми людини та відродження антропоцентричних за своїми спрямуванням варіантів дослідницької думки, далеко не вичерпують переконання про необхідність побудови специфічної філософсько-антропологічної онтології. В історії філософії добре відомі ренесансні періоди, коли в гонитві за високими ідеями та добрими намірами втрачалось те, що давало змогу зрозуміти найголовніше-самого себе. Дослідження феномена людини ускладнюється перш за все тим, що кожен індивід має постійну потребу вирішувати життєві проблеми, які виникають повсякчасно і завжди є невідкладними. Чи може скластися наявність величезної кількості вчень про людину в єдиний універсум? На пошуки відповіді на це запитання мудреці та вчені витратили значний потенціал розуму й інтелекту, а все ж передчуття апокаліпсису, „краху цивілізації” чи „кінця історії”, тим більше на початку тисячоліття, постійно переслідує людство.

У контексті цих роздумів слід принципово розрізнити філософію людини та філософську антропологію. Якщо перша проблема виступає прерогативою різногалузевих наук і навіть цілого комплексу вчень, які часто віддалені одне від одного, то вже сам термін „філософська антропологія” потребує уточнення і доведення його як певної „останньої інстанції”. Зрозуміло, що філософська антропологія — це не випадкове чи надумане новоутворення, яке може виникати спонтанно чи „на замовлення”, неначе модне віяння. Якщо проаналізувати еволюцію філософської антропології в контексті світової філософської думки, то стане зрозумілим, що виникнення цієї специфічної рефлексії про людину можливе лише на певному, визначальному етапі розвитку людства. Зрештою, сам термін „антропологія”, як спеціалізоване вчення про людину, сучасні дослідження пояснюють як культурне явище, що виникло у XVIII ст. і з того часу перебуває у складі філософського знання. При цьому його проблематика постійно ускладнюється та збагачується відповідно до нових розробок науки і соціальної практики.

В одному з перших своїх значень філософська антропологія виступила як самостійна галузь знання, яка поряд з традиційними філософськими науками-логікою, теорією пізнання, естетикою, історією філософії вимагала засобів свого самовираження. Вперше саме І. Кант вказав на необхідність осмислювати людину як унікальну істоту окремим і особливим способом. Наступним етапом обґрунтування філософської антропології можна вважати існування її як філософського напрямку, представленого іменами М. Шелера, А. Гелена, Х. Плеснера, де людина розглядалась як природна істота. Філософська антропологія, як одна з шкіл 20-х років XX століття, виявилася впливовою та плідною за ідеями поряд з такими відомими напрямками західної філософії, як прагматизм, психоаналіз, феноменологія, структуралізм. Однак основне та фундаментальне значення філософська антропологія отримувала через свій розвиток впродовж всього століття, коли склалися умови європейської посткласики.

Філософська антропологія в найширшому та найактуальнішому значенні передбачає сьогодні людину як першопричину світу, його найвищу субстанцію, в якій суб'єкт та об'єкт пізнання не протиставляються, а цілісно взаємодіють, взаємодоповнюються. У рамках

посткласичної парадигми філософська антропологія зайняла позицію не тільки філософського знання, не тільки філософського напрямку, а особливого стилю мислення, який дотримується суто антропологічних принципів у тлумаченні реальності, у вимірах модусів людського буття. Поряд з логоцентризмом, теоцентризмом, соціоцентризмом, філософсько-антропологічні інтенції спрямовані на відтворення адекватної картини світу. При цьому філософська антропологія у ХХ столітті запрезентувала себе не лише потужною духовною традицією, систематизованим комплексним вченням про людину, а й концептуально визначеною структурою, логікою та методологією пізнання.

Філософсько-антропологічні виміри освіти в Україні стали можливими на ґрунті подолання розриву між сциентизмом та гуманізмом, на посиленні взаємозв'язків між аналітичною філософією, історичною шкалою в філософії науки, неофрейдизмом, структуралізмом, герменевтикою у формуванні нетрадиційного образу філософського мислення та прагнення до створення прогресивних інновацій.

Основну увагу теоретиків займає предмет філософської антропології, автентичність антропологічної ідеї, антропологічна тема як домінуюча, антропологічні принципи та категорії, авторські підходи, наявність антропологічного ренесансу, етапи антропологічного повороту. Таким чином, в центрі аналізу виявляється «людиномірність» світу, а педагогічно-виховні параметри цієї «людиномірності» встановлюються за кількома напрямками: один з них - співставлення досліджуваного феномену з іншими сутностями та явищами; інший - самоідентифікація його власної унікальної природи.

Вивчення ознак людиномірності, як один із способів /ззовні/ передбачає осмислення взаємовідношення людини з природою /космосом/, суспільством, Богом, самим собою. Розкриття внутрішніх інтенцій пов'язується з тілесним, емоційним, моральним, духовним, соціальним буттям. Обидва підходи взаємодоповнюються, викликають потребу смислотворення на нових засадах, особливо якщо це стосується майстерності педагога.

Людинознавчі колізії, що виникають за ситуації складних політичних періодів, історично-культурних, економічних зламів не минули й українське суспільство. Характерно, що загальний поворот західноєвропейської культури до проблеми людини сконцентрувався власне на антропологізації філософського знання. Зрештою, еволюція цього процесу тісно пов'язана із зміною методологічних парадигм, що підтверджується науковими дослідженнями сьогодення. Найактуальнішими виявляються порівняння таких основних стазисів: класики, посткласики /некласики/ та постнекласики, або ж премодерну, модерну та постмодерну [4].

В складноструктурованому техногенному суспільстві, де на зміну ідеалізації „прекрасного" приходять пошук штучного інтелекту, гуманітарні науки переорієнтовуються в контекст віртуальності та моделювання /Virtuality and modelability/, сигналізуючи про можливу появу інших форм антропології, - „негативної". Тотальна естетизація /створення чогось штучного/ приводить до того, що естетична компетентність компенсує втрату моральних стандартів, переслідуючи часто лише економічні чи політичні стратегії. За таких умов, коли руйнуються межі між мистецтвом та життям, вчені задаються питанням теоретичних компромісів /позитивно це чи комплекс негативів?/, поза як цілісна філософія не може бути зведена до якоїсь однієї парадигми, так само інноваційна модель освіти, уникає єдиного авторства чи авторитарності.

Таким чином, програмні результати навчання дисципліни «Філософія» для фахівців нафтогазового профілю вищої категорії передбачає наступне: знання основних етапів розвитку філософської думки, теорії й методології філософії, вміння критично аналізувати новітні філософські школи та напрямки філософських поглядів і соціальних учень. Вивчаючи рекомендовану літературу, аспірантам та здобувачам необхідно глибоко осмислити актуальність і методологічне значення певних настанов філософської науки щодо вибраної наукової спеціальності [5].

Особливу увагу слід приділити вивченню проблем методології науки. Це дасть можливість майбутнім дослідникам вправно застосовувати філософську і наукову

методологію, її принципи в теоретичному осмисленні і розв'язанні різноманітних проблем. Дослідник, що пізнає «механізм» дії законів, відкриває шлях досягнення істини, використовуючи при цьому інструментарій гносеологічного порядку. Категоріальний апарат, принципи, що спираються на закони і закономірності, які діють у певній галузі пізнання, становлять вихідний базис для широкого бачення шляху дослідження.

Робоча програма навчальної дисципліни включає 3 модулі (в структуру яких входять 9 змістовних модулів):

Модуль 1 - Філософія як світоглядне знання та методологія науки.

Модуль 2 - Етика та праксеологія в науці.

Модуль 3 - Філософсько-культурологічна аксіологія.

Самостійна робота аспірантів і здобувачів наукового ступеня передбачає:

- цілеспрямованість і свідому активність під час пошуків найбільш раціональних та ефективних способів і форм навчання;
- систематичність і послідовність під час роботи (нехтування цими принципами призводить до порушення логічної послідовності філософського знання, наслідком буде уривчастий та незв'язний характер знань, що ускладнює засвоєння матеріалу);
- забезпечення раціональної організації умов для самостійної роботи (точне планування часу, наявність необхідних навчальних посібників та ін.).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Для досягнення та оволодіння особистісними та професійними імперативами науковця, фахівець третього рівня освіти у ВНЗ повинен:

1. Вміти застосовувати загальнонаукові (філософські) компетентності, спрямовані на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.
2. Використовувати одержані знання при вирішенні професійних завдань.
3. Проникати в сутність явищ та процесів реального світу і свідомо застосовувати наукову методологію у пізнавальній, практичній сферах життя.
4. Аналізувати соціально значущі проблеми і процеси, факти і явища сучасного життя.
5. Досягати консенсусу шляхом діалогу, як засобу вирішення соціально-етичних і естетичних проблем у своїй діяльності як науковця.

В умовах глобалізаційних освітніх процесів, тенденції подальших досліджень щодо підготовки наукових кадрів нафтогазової галузі, фахівців третього рівня освіти в Україні повинні ґрунтуватися в перспективі на:

- глибокому засвоєнню специфіки філософського осягнення світу;
- вмінні використовувати методологічні настанови у наукових дослідженнях (природничих, технічних, економічних або гуманітарних);
- здатності вдосконалювати новітні методологічні програми щодо інтеграції наукового знання;
- розвивати креативність дослідника, який працює в сучасних міждисциплінарних галузях з врахуванням новітніх перспектив європейської науки.

Джерела та література

1. Андрущенко В. П., Дзвінчук Д. І. Основи сучасної філософії освіти: Навчальний посібник. – К. – Ів.-Франківськ: Місто НВ, 2009. - 456 с.
2. Аксьонова В.І. Антропологічні виміри комунікативно-інформаційного усвідомлення сенсу буття / В.І. Аксьонова // Антропологічні виміри філософських досліджень: зб.наук. пр. / Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна – Дніпропетровськ. Вип.3, 2013 – С.7-13
3. Воронкова, В. Г. Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего: монография / В. Г. Воронкова // Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях. – К.: Скиф. – 2012. – Т.2. – С. 134-152.
4. Скальська Д.М. Естетичні виміри філософсько-антропологічних вчень ХХ століття:

монографія. – Івано-Франківськ: Вид-во Факел, 2003. – 231 с.

5. Скальська, Д. М. Філософія [Текст] : метод. вказівки / Д. М. Скальська. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2014. – 65 с. – (Кафедра філософії). – Бібліогр.: с. 56-64. – аспіранти, здобувачі, стажисти, вступники до аспірантури.

References

1. Andrushchenko V.P., Dzvinchuk D.I. Fundamentals of modern philosophy of education: Textbook. - Kyiv - Ivano-Frankivsk: City NV, 2009. - 456 p.

2. Aksenov V. Anthropological measurements communicative and informative understanding the meaning of life / V.I. Aksenov // Anthropological dimensions of philosophical research: zb.nauk. pr. / Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan - Dnepropetrovsk. Vyp.3, 2013 - p.7-13

3. Voronkov, V.G. Formation of a new world, a new man, a new society of the future: Monograph / V. Voronkov // Who and how to cultivate the younger generation. -К.: Skif.-2012.-Т.2.-С. 134-152.

4. D.M. Skalska The aesthetic dimensions of philosophical and anthropological studies of the twentieth century: the monograph. - Ivano-Frankivsk: Izd Torch, 2003. - 231 p.

5. Skalska, D.M. Philosophy [Text] method. instructions / D.M. Skalska. - Ivano-Frankivsk: IFNTUOG, 2014. - 65 p. - (Department of Philosophy). - Ref.: p. 56-64. - Postgraduate, trainees, applicants to graduate school.

Скальская Д., Процюк В., Подготовка специалистов третьего уровня образования нефтегазового профиля: личностные императивы ученых в условиях глобализации. Статья актуализирует понимание того факта, что профессионалы третьего уровня образовательной подготовки обязаны владеть философскими навыками объяснения мира. В частности, это касается научных кадров нефтегазового комплекса. Для становления и развития их личностных императивных качеств как ученых, они должны освоить философию и методологию научного познания, новейшие информационные технологии, постоянно совершенствовать свою профессиональную квалификацию, как того требует повышение энергетической безопасности страны.

В условиях постоянно меняющейся картины мира, научная деятельность представителей нефтегазовой промышленности, напрямую связана с философскими компетентностями, личностными приоритетами, готовностью к ответственным решениям. Обретение высшей квалификации – третьего уровня образования предполагает, что аспиранты и соискатели выполняют определенные требования в части философско-методологической, прaxeологической, морально-этической подготовки для дальнейшей успешной работы в научной сфере.

В статье конкретизируются тенденции глобализации образовательных процессов подготовки ученых нового поколения, что обеспечит страну креативной, способной к инновационным технологиям, ценностно-ориентированную инженерную интеллигенцию.

Ключевые слова: третий уровень образования, философия, нефтегазовая отрасль, личностные императивы, глобализационные процессы, философские компетентности.

Skalskaia D., Protsiuk V. Training of Specialists of the Third Education Level of Oil and Gas Profile: Personal Imperatives of Scholars in the Age of Globalization. The article actualizes the recognition of the fact that the professionals of the third education level should have philosophical skills in explicating the world. In particular, this concerns the academic staff of the oil and gas complex. In order to form and develop their personal imperative qualities as scholars, they should master the philosophy and methodology of the scientific cognition, up-to-date information technologies and constantly improve their professional skills, as it is required by the enhanced energy security of the country.

In the context of the ever-changing world view, the scientific work of the representatives of the oil and gas industry is in direct relation to their philosophical competences, personal priorities and willingness to make important decisions. Gaining higher qualification of the third education level assumes that postgraduates and degree-seeking students meet the requirements in the philosophically-methodological, praxeological, moral and ethical training necessary for their further successful scientific work.

The article concretizes the globalization tendencies in training of the new generation of scholars that will provide the country with the creative, value-oriented engineering intelligentsia, good at innovative technologies.

Key words: third education level, philosophy, oil and gas industry, personal imperatives, globalization processes, philosophical competences.